

Оксана Клим

Національний університет “Львівська політехніка”,
аспірантка I року навчання спеціальності 081 “Право”
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
klymoxana123@gmail.com

РЕФОРМУВАННЯ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПІДХОДИ

<http://doi.org/10.23939/law2022.35.051>

© Клим О., 2022

Досліджено необхідність реформування судочинства в Україні як можливість для подальшої євроінтеграції держави. Здійснено аналіз етапів реформування, що проводились від 1991–2015 рр. до сьогодні, та виокремлено їх позитивні і негативні наслідки.

Для чіткого розуміння досліджуваної теми проведено розмежування понять “реформа”, “реформування”, “судочинство”, “судоустрій”, “судова влада” і “судова система”, використовуючи при цьому норми чинного законодавства та різні погляди науковців.

Окреслено сучасні проблеми судочинства в Україні та запропоновано шляхи їх вирішення з метою встановлення можливостей для подальшого його реформування. Підходи до їх подолання сформовані на основі наукової доктрини, а також досвіду європейських держав.

Ключові слова: судочинство, судоустрій, судова система, судова влада, суддівський корпус, євроінтеграція, реформа, реформування, воєнний стан, членство в Європейському Союзі, прискорена процедура.

Постановка проблеми. Відомо, що одним з індикаторів правової держави є незалежність та неупередженість судової гілки влади. Не зважаючи на те, що законодавство принципово по-новому визначило основоположні норми організації та формування української судової системи, все ж невіршеними залишаються деякі питання стосовно судоустрою. В Україні процес реформування судочинства завжди був і залишається одним із ключових завдань для розвитку демократії, враховуючи прагнення держави стати членом Європейського Союзу. У зв'язку з російською агресією проти України, яка триває з 2014 року і набула форми повномасштабного вторгнення на територію держави 24 лютого 2022 року, можливість швидкого приєднання до ЄС стала необхідністю. Таким чином, держава повинна вживати всіх заходів для збереження правосуддя в період війни і бути готова до вирішення проблем із правосуддям, які виникнуть після її закінчення.

Аналіз дослідження проблеми. Правові питання реформування судової системи України були предметом дослідження таких українських науковців, як: Р. А. Крусян, Р. О. Куйбіда, Д. М. Притика, Л. М. Москвич, І. Є. Туркіна, О. І. Безпалова, І. Ф. Шихата, М. А. Фоміна, В. Д. Бринцев, К. Ф. Гуценко, М. О. Ковальова, Н. Д. Квасневська, Н. Д. Когут, В. О. Сердюк, А. В. Корнєв, В. Ю. Талаш, К. Ю. Сіренко та інші.

Мета статті – короткий історичний огляд етапів реформування судочинства в Україні від 1991–2015 рр. і до сьогодні. Розмежування основних понять для розуміння суті досліджуваної теми. Виділення сучасних проблем в судочинстві та пошук оптимальних підходів до їх вирішення. Аналіз чинного законодавства, яке регулює роботу судів в період воєнного стану, а також прийнятих на його виконання рішень та розпоряджень. Окреслення ситуації з євроінтеграцією України після початку воєнного конфлікту з Російською Федерацією 24 лютого 2022 року.

Виклад основного матеріалу. Ефективність судоустрою країни можна оцінити тільки після збігу певного часу. Становлення судової системи в Україні відбувалось упродовж багатьох років, однак тільки після проголошення Україною незалежності держава взяла курс на євроінтеграцію. Реформування судочинства в незалежній Україні відбувалось у декілька етапів.

Перший етап – від 1991 р. до 1996 р. [1]. Перше десятиріччя після проголошення незалежності судоустрій України визначав Закон УРСР “Про судоустрій України” від 5 червня 1981 року. Перша редакція цього закону передбачала, що судову систему Української РСР становлять Верховний Суд Української РСР, обласні суди, Київський міський суд та районні (міські) народні суди. Районні (міські) народні суди розглядали всі цивільні і кримінальні справи, за винятком справ, віднесених законом до відання інших судів. У випадках, передбачених законодавством Союзу РСР і Української РСР, районний (міський) народний суд або народний суддя розглядав справи про адміністративні правопорушення.

Другий етап – від 1996 р. до 2001 р. Конституція України у 1996 році значно підвищила статус суддів та судів: було визнано статус суддів як окремої незалежної гілки влади та закріплено гарантії незалежності та недоторканності суддів. Крім того, передбачено, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. 1 листопада 1996 року Пленум Верховного Суду України видав роз’яснення № 9 “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя”, яке, без перебільшення, на той час мало революційне значення. Верховний Суд України визнав право судів застосовувати Конституцію як акт прямої дії та не застосовувати норми законів та інших нормативних актів, які їй суперечать, більше того, визнав за судами право скасовувати такі акти (окрім законів). Нова Конституція також передбачала створення двох нових конституційних органів – Конституційного Суду України та Вищої ради юстиції України. Конституційний Суд було створено для вирішення політичних конфліктів вищих органів влади шляхом визнання неконституційними їхніх актів та вирішення правових колізій шляхом тлумачення норм законодавства. Одне з перших рішень цього суду (від 25 грудня 1997 року у справі про тлумачення ст. 55 Конституції України) було революційним: Конституційний Суд визнав, що право громадян на судовий захист не може бути обмежене через прогалини законодавства, а тому суди зобов’язані приймати до розгляду заяви громадян у всіх випадках, навіть якщо немає процесуального законодавства, що регулює порядок їх розгляду. 15 січня 1998 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про Вищу раду юстиції”, утворення якої було передбачено Конституцією України.

Третій етап – від 2001 р. до 2004 р. Конституція України передбачала перехідний період строком на п’ять років для судової реформи. Цей період було пропущено майже повністю. Реальні зміни до законодавства, які більш-менш приводили його у відповідність до вимог Основного Закону, розпочалися лише у червні 2001 року. До Закону “Про судоустрій України” та відповідних процесуальних кодексів було внесено суттєві зміни, які, по суті, сформували сучасний вид судової системи України. Було впроваджено процедури апеляційного (перегляд справи з переоцінкою доказів) та касаційного (перевірка правильності застосування норм права) оскарження судових рішень та ліквідовано процедури перегляду судових рішень у порядку нагляду. 7 лютого 2002 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про судоустрій України”, який набув чинності з 1 червня. Закон врегулював основні питання судоустрою. Зміни, внесені до законодавства, визначили систему загальних судів відповідно до вимог Конституції України. Відбулося реформування арбітражних судів у спеціалізовані господарські суди. Закон визначав, що спеціалізованими є господарські,

адміністративні та “інші суди, визначені як спеціалізовані”. Було внесено зміни до КПК, що передбачають, що утримання особи під вартою можливе лише з санкції суду (до цього санкцію на арешт та утримання під вартою давав прокурор), а Конституційний Суд України рішенням від 30 січня 2003 року визнав неконституційними ті самі положення КПК, які обмежували право на оскарження до суду постанов слідчих та прокурорів щодо порушення кримінальної справи. У рамках судової реформи у березні 2004 року було прийнято новий ЦПК України, який набув чинності 1 вересня 2005 року. Новий кодекс містив цікаві новели і за рівнем юридичної техніки був значно кращим за модернізований радянський кодекс 1960 року. Однак через низку внутрішніх протиріч і прогалин він так і не став проривом у створенні ефективного інструменту вирішення конфліктів у приватно-правовій сфері. Крім того, у травні 2004 року було прийнято Закон “Про третейські суди”, який започаткував створення системи позасудового врегулювання суперечок, яка, на жаль, досі ефективно так і не запрацювала. Обласні суди були перетворені на апеляційні, а Верховний суд України став єдиним судом касаційної інстанції. Арбітражні суди було перетворено на господарські, а Верховний суд України був наділений правом переглядати рішення Вищого господарського суду України за винятковими обставинами (повторна касація). Президент України, згідно із судовою реформою, отримав право призначати суддів, які обіймають посаду вперше, а Верховна Рада – призначати їх на посади довічно після завершення першого п’ятирічного терміну. Звільнення суддів здійснювалося органом, який їх призначив.

Четвертий етап – від 2005 р. до 2010 р. Формування системи адміністративних судів було здійснено тільки у 2005 році. З прийняттям цього закону втрачали чинність Закон УРСР “Про судоустрій України” 1981 року, Закон України “Про господарські суди” 1991 року та деякі інші закони. Судова система також стала ареною політичної боротьби, внаслідок якої за рішенням Конституційного суду від 17 грудня 2009 року Президента позбавили можливості призначати голову Державної судової адміністрації та суддів на адміністративні посади голів судів та їх заступників, порівняно з попередніми періодами можливості впливу голів судів на суддів значно зменшилися, але все одно залишалися дуже значними. Такі зміни мали позитивне спрямування, оскільки сприяли утвердженню юридичної незалежності судової гілки влади. 7 липня 2010 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про судоустрій і статус суддів”. Цим законом вносяться істотні зміни в судову систему України, зокрема передбачається введення системи вищих спеціалізованих судів у всіх галузях юрисдикції: створення Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, який разом із Вищим адміністративним судом України та Вищим господарським судом України буде працювати як суд касаційної інстанції. Реформою ліквідовані військові суди – тепер справи, що мали б розглядатися гарнізонними військовими судами, розглядаються судами загальної юрисдикції першої інстанції, а справи, що мали б розглядатися у апеляційних військових судах, розглядаються у апеляційних судах загальної юрисдикції. Також реформою різко обмежено компетенцію Верховного суду – він може переглядати рішення Вищих спеціалізованих судів тільки за наявності визначених законом обставин.

П’ятий етап – від 2010 р. до 2014 р. У липні 2010 року було прийнято нову редакцію Закону “Про судоустрій та статус суддів” та внесено зміни до основних процесуальних кодексів. Першою істотною зміною стало повернення до чотириланкової системи судової влади: місцеві суди – апеляційні суди – Вищі спеціалізовані суди (касаційна інстанція) – Верховний Суд України (перегляд справ за винятковими обставинами). Було ліквідовано військові суди та створено Вищий спеціалізований суд із розгляду цивільних та кримінальних справ України, якому було передано повноваження Верховного Суду України з касаційного розгляду відповідних справ. Значна частина суддів Верховного Суду України перейшла на роботу до новоствореного суду. Процесуальні можливості Верховного Суду України були максимально можливими: питання допуску справ до розгляду їх Верховним Судом України вирішувалося вищими спеціалізованими судами. Замість децентралізованої системи кваліфікаційних комісій було створено Вищу кваліфікаційну комісію суддів України як постійно діючий орган, що централізовано здійснює діяльність із відбору кандидатів у судді,

переведення їх із суду до суду та притягнення до дисциплінарної відповідальності. Було запроваджено дуже жорсткі та нібито прозорі механізми відбору кандидатів на посаду судді вперше. У процесуальному законодавстві новелою стало запровадження автоматизованої системи розподілу справ, яка, порівняно з раніше існуючою системою розподілу справ головами судів, виглядала значно справедливішою та прогресивнішою.

Шостий етап – від 2015 р. до сьогодні. 12 лютого 2015 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про забезпечення права на справедливий суд”, що набрав чинності 29 березня 2015 року, яким: розширено повноваження Верховного Суду щодо самостійного прийняття справ до провадження у т. зв. IV інстанції та підстав перегляду справ; судам надано право відступати від правових позицій Верховного Суду з одночасним наведенням відповідних мотивів у рішенні; змінено порядок формування Вищої ради юстиції; доступ до судових рішень зроблено більш відкритим; змінено порядок розгляду Верховною Радою України питань про звільнення суддів; Закон України “Про судоустрій і статус суддів” викладено в новій редакції; запроваджено первинне кваліфікаційне оцінювання суддів (тобто переатестацію) всіх суддів; передбачено створення апеляційних округів загальних судів; передбачено обладнання необхідної кількості залів судових засідань у дворічний термін. Велика судова реформа 2016 року, що складається з Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” та нового Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, була прийнята без суттєвого обговорення Верховною Радою України 2 червня 2016 року. Реформа полягає в такому: перетворення чотирирівневої судової системи на трирівневу (місцеві/окружні суди – апеляційні суди – новий Верховний Суд, у складі якого діють Велика Палата, Касаційний адміністративний суд, Касаційний господарський суд, Касаційний кримінальний суд, Касаційний цивільний суд). ВГСУ, ВАСУ, ВСС ліквідуються, але спеціалізація судочинства залишається. Всіх суддів призначатимуть на конкурсній основі. Нові кваліфікаційні вимоги до суддів ВСУ. Утворення Громадської ради доброчесності. Створення окремих Вищого антикорупційного суду та Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Обмеження суддівської недоторканності. Утворення Вищої ради правосуддя замість Вищої ради юстиції. Істотне підвищення суддівської винагороди (зарплати). Розширення дисциплінарної відповідальності суддів, кваліфікаційне оцінювання. Зміна порядку призначення, переведення суддів. Введення інституту конституційної скарги громадянина до Конституційного Суду. Поступове впровадження адвокатської монополії на представництво в судах.

21 грудня 2016 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про Вищу раду правосуддя”, яка утворена замість Вищої ради юстиції. Кількість членів ради збільшилася на одного – до 21, але при цьому з її складу виключено міністра юстиції і генерального прокурора. Вища рада правосуддя отримала право усувати, переводити, звільняти суддів і подавати Президенту подання на їх призначення. Також рада матиме право давати згоду на затримання і арешт суддів. 3 жовтня 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів”. Основні зміни до кодексів: врегульовано питання діяльності нового Верховного Суду і Вищого суду з інтелектуальної власності; встановлено певні обмеження для подачі громадянами касаційних скарг в новий Верховний Суд; уведено нові поняття для удосконалення судової системи як “зразкова справа” і “типова справа”, а також інститут наказного провадження і досудового врегулювання спору; введено штрафи за зловживання процесуальними правами і обов’язками сторін у суді; створено Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему [1].

Концепція реформування системи судоустрою як процесу розвитку судової влади в Україні потребує своєї теоретичної характеристики. На законодавчому рівні такі поняття, як “реформа” і “реформування”, не передбачені, проте Академічний тлумачний словник української мови визначає так: реформа – це перетворення, зміна, нововведення, яке не знищує основ існуючої структури. А реформування означає дію, яка спрямована змінювати що-небудь шляхом реформи (реформ),

перетворювати, перебудовувати [2]. В доктрині ці категорії розглядаються як змістовно пов'язані. Зокрема, Р. А. Крусян під словом “реформа” розуміє позитивні перетворення, зміни, тобто результат, якого досягнуто через виконання певних поступових, взаємообумовлених дій. Сам процес, який призводить до результату, називається реформуванням. Отже, реформа – це статика перетворень із метою покращення, а реформування – це динаміка цих перетворень [3, с. 39].

В чинному законодавстві України, що регулює здійснення правосуддя, можна побачити такі дефініції, як “судочинство”, “судоустрій”, “судова влада” і “судова система”. Їх розмежування є дуже важливим, адже це допоможе зрозуміти, що саме підлягає реформуванню. В Конституції України можна побачити поняття “судоустрій”. Наприклад, пункт 14 статті 92 Конституції України [4] вказує на те, що судоустрій визначається виключно законами України. Відповідно до статті 125, судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації й визначається законом. А частина 2 статті 130 визначає, що розмір винагороди судді встановлюється законом про судоустрій, тобто відсилає до Закону України “Про судоустрій і статус суддів”. Цей закон є спеціальним і мав би містити чітке визначення поняття судоустрою. Він включає розділ II під назвою “Судоустрій”, проте не визначає цієї дефініції й передбачає лише декілька аналогічних з Конституцією України норм. Зокрема, стаття 3 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” [5] викладена так: “суди України утворюють єдину систему”. Зважаючи на це, постає питання: “Чим судоустрій відрізняється від системи судів?”. На доктринальному рівні поняття судоустрою визначається принципово по-різному. Так, Р. О. Куйбіда та Д. М. Притика ототожнюють поняття судоустрою з судовою системою, під якою пропонують розуміти сукупність судів, органів та установ, що їх обслуговують [6, с. 6, 7, с. 76]. У своїй науковій праці Л. М. Москвич характеризує судоустрій як організаційне оформлення (організаційну побудову) судової системи [8, с. 25]. Подібної думки притримується й І. Є. Туркіна. Вона вважає, що судоустрій необхідно розглядати у вузькому розумінні й визначати тільки як структуру судів. Водночас науковець наголошує на тому, що трактувати судоустрій в широкому розумінні як “судову систему” держави, тобто як види судів та інших органів судової влади, є неприпустимим [9]. На думку О. І. Безпалової, судоустрій є досить широким поняттям, головною метою якого є визначення основних засад діяльності судів, їхніх завдань, а також компетенції, тобто так званого внутрішньоорганізаційного процесу здійснення судами покладених на них обов'язків [10, с. 9]. Поняття “судоустрій” І. Ф. Шихата визначає як сукупність норм, якими встановлюються завдання, принципи організації та діяльності судів, їхня структура й компетенція [11, с. 65]. З таким визначенням складно погодитись, адже самі норми законодавства не можуть повністю відобразити сутність і природу судоустрою. Подібної думки й М. А. Фоміна. Вона стверджує, що поняття судової системи є надбанням радянського тоталітарного режиму, яке нині втратило свою актуальність, еволюціонувавши в більш широке поняття “судоустрій”. Водночас науковець визначила, що судоустрій є сукупністю норм, якими визначаються основоположні засади організації та діяльності, завдання, внутрішня будова та компетенція судів та прирівняних до них органів (арбітражі, третейські суди). Крім того, на її думку, судоустрій також безпосередньо визначає систему судів держави, а також систему органів, створених для обслуговування такої системи [12, с. 68]. Беручи до уваги такі трактування поняття судоустрою М. А. Фоміної, на нашу думку, не можна категорично стверджувати, що поняття “судова система” більше не є актуальним. Відмовитися від його використання наразі є недоцільним, адже воно є загальноновживаним в теорії і на практиці.

В сучасному українському законодавстві поряд з дефініцією “судоустрій” вживаються ще такі, як “судова влада”, “судова система”, “судочинство” та інші. Дуже часто вони ототожнюються з поняттям судоустрою, проте все ж видається за необхідне здійснити їх розмежування. На доктринальному рівні, керуючись нормами Конституції України, деякі науковці визначають судову владу як одну з трьох гілок влади будь-якої сучасної демократичної держави. Однак інші, при дослідженні

судової влади не зводять її значення лише до гілки державної влади. Наприклад, В. Д. Бринцев вважає, що судова влада – це одна з головних, самостійних функцій державної влади, яка реалізується через діяльність створеної на основі Конституції системи судів та органів організаційного (кадрового й допоміжного) забезпечення, які покликані шляхом виконання функцій, покладених на них, забезпечити дотримання (захист) прав і законних інтересів людини й громадянина, юридичних осіб, суспільства та держави загалом [13, с. 50]. Згідно зі статтею 1 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, [5] в правовій доктрині розповсюдженим є підхід, відповідно до якого судова влада ототожнюється з системою органів, що її опосередковують, тобто з судовою системою. На думку К. Ф. Гуценка та М. О. Ковальова, зводити владу до суду як установи чи державного органу є помилковим. Вони зазначають, що владою потрібно вважати не сам орган або його посаду особу, а те, що вони можуть й спроможні зробити. Тобто, судова влада визначається як повноваження, функція, а не її безпосередній виконавець [14, с. 44]. Можна погодитись з вищезазначеними положеннями, проте не треба забувати, що суд чи суддя є лише органом, що опосередковує судову владу, певним чином виражає її, однак первинним джерелом судової влади залишається народ.

На нашу думку, чітко поняття судової системи відображене в науковій праці Н. Д. Квасневської, в якій вона зробила висновок, що судова система є частиною системи судової влади і в нормативно-правових актах українського законодавства може бути визначена як зовнішньо чи внутрішньо впорядкована, організаційно єдина сукупність всіх судових установ, утворених відповідно до Основного та інших законів держави, на які покладаються виключні повноваження щодо здійснення правосуддя [15, с. 112]. Отже, усі напрямки судової діяльності, тобто форми реалізації судової влади, можна узагальнити такою юридичною категорією, як “судочинство”. Щодо самого визначення поняття, то найбільш точним, на нашу думку, можна назвати таке: це – процесуальний порядок подання позовів і розгляд справ щодо спорів, які виникають з різноманітних правовідносин, порядок прийняття рішень учасниками процесуальних дій, оскарження та перегляду рішень, подання заяв про правопорушення та злочини, їх виявлення, розслідування, передачу матеріалів кримінальних проваджень до суду [16]. Узагальнюючи все вищенаведене, можна стверджувати, що поняття судоустрою необхідно закріпити на законодавчому рівні і доки цього не буде зроблено, то його розуміння залишатиметься неоднозначним, а сенс і зміст так і буде тлумачитися науковцями зовсім по-різному [17, с. 6–12].

Найефективнішим способом прогнозування перспектив розвитку судочинства в Україні є окреслення наявних проблем і способів їх вирішення. Однією з них є умовна незалежність судової гілки влади від інших гілок влади та посадових осіб.

Закон України “Про судоустрій і статус суддів” [5] частково зменшив вплив Президента України на формування судової гілки влади. Зокрема, судді після успішного проходження всіх етапів добору призначаються на посаду безстроково Вищою радою правосуддя за підписом Президента. Останнє є зайвим, оскільки відсутність підпису не надає можливості вступити на пост судді, а відповідальності за непідписання такого указу у Президента немає. Також Президент України втратив право на утворення та ліквідацію судів своїми указами, це здійснюється на рівні законів.

Необхідно проаналізувати також порядок формування самої Вищої ради правосуддя. Відповідно до ст. 5 Закону України “Про Вищу раду правосуддя” від 21 грудня 2016 р. [18], Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, десятьох з яких обирає з’їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох – призначає Президент України, двох – обирає Верховна Рада України, двох – обирає з’їзд адвокатів України, двох – обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох – обирає з’їзд представників юридичних закладів вищої освіти та наукових установ. Голова Верховного Суду належить до складу Вищої ради правосуддя за посадою. Радикальне, на нашу думку, вирішення цієї проблеми запропонувала науковець Н. Д. Когут у своїй праці “Перспективи подальшого реформування судової системи”, а саме: Президент України та Верховна Рада

України мають бути повністю усунені від формування Вищої ради правосуддя. Такий крок дасть змогу уникнути неправомірних рішень судів та впливу на них різних органів влади і посадових осіб [19, с. 186]. В дечому з цим можна погодитись, проте не треба забувати, що завдання судової гілки влади полягає не лише у здійсненні правосуддя та конституційному нагляді, але й у постійних узгоджених діях з іншими органами влади з вдосконалення правових інструментів, що регулюють діяльність суддівського корпусу. Тому незалежність суддів має полягати передусім у високоморальних якостях та професіоналізмі, а не лише в повній відокремленості від інших органів влади.

Саме тому демократичні держави намагаються розробити не лише вдалі закони, але й налагодити ефективну та незалежну роботу суддівського корпусу, представники якого ці закони будуть застосовувати. Центральне місце в реалізації правозастосування належить судді. Для прикладу можна навести порядок підготовки суддів у Франції [20]. Питанням професійної підготовки суддів у цій країні займається Національна школа магістратури. Вона включає початкову підготовку та підвищення рівня кваліфікації без відриву від роботи. Наприклад, у Франції суддями можуть стати лише особи, які закінчили Національну школу магістратури та отримали диплом і рекомендацію. Своєю чергою, до цієї школи вступають випускники юридичних ЗВО, які отримали базову правничу підготовку, а також деякі категорії державних службовців. Професійні судді призначаються Президентом, посадові особи Касаційного Суду і голови апеляційних судів – за рекомендацією Вищої ради магістратури, а інші судді – за поданням міністра юстиції з позитивним висновком Вищої ради магістратури (ст. 12 Закону “Про статус магістратури”). Всі інші судді (комерційних трибуналів, трибуналів із питань страхування, морської торгівлі, земельної оренди тощо) не призначаються, а обираються виборцями. Кандидат на посаду судді повинен мати вищу юридичну освіту, здобуту після закінчення спеціальної юридичної академії. Для призначення до складу Касаційного суду встановлені підвищені вимоги – робота професором університету чи необхідний стаж суддівської діяльності. Як правило, суддею не призначається особа, молодша за 40 і старша за 50 років, а також особа, яка раніше в межах округу апеляційного суду займалася адвокатською практикою, займала посаду судового виконавця чи нотаріуса, якщо з цього моменту пройшло менше 5 років. Виконання обов’язків судді у Франції несумісне з мандатом члена парламенту, Асамблеї Європейського Союзу та його інших органів. Звільнення судді з посади має право здійснити Вища рада магістратури – за скоєння проступку або через тяжке захворювання.

В Англії судді Суду Корони призначаються королевою за рекомендацією лорда-канцлера, а судді нижчих судів – лордом-канцлером [20]. За Конституційним актом ще 1701 року судді займають свої посади “поки поведуть себе належно”. За загальним правилом вони ідуть у відставку після досягнення 75 років. Порядок добору суддів регулюється Законом про суди і правове забезпечення (1990 рік) та Законом про мирових суддів (1997 рік). У призначенні суддів на посаду прийнято враховувати моральну й ділову характеристики кандидата. Важливе значення також відіграє стан здоров’я того, хто намагається зайняти посаду судді. На стан судочинства в Англії істотний вплив має лорд-канцлер. Він поєднує в собі судову, виконавчу та законодавчу владу. Лорд-канцлер може звільнити суддю окружного суду за недієздатність і неналежну поведінку, перевести його з одного округу в інший, відмовити у продовженні строку служби тощо. Але магістранти можуть бути звільнені лише королевою, але знову ж таки за рекомендацією Лорда-канцлера.

Судову владу в Німеччині здійснюють професійні судді і судді на громадських засадах [20]. Відповідно до Закону “Про суддів”, федеральні судді Німеччини призначаються довічно, а в землі Гессен – тимчасово. Наявність наукового ступеня та академічної освіти впливає на зайняття посади судді. За порушення Конституції суддя федерального суду може бути звільнений з посади або переведений на іншу посаду. Клопотання з цього приводу порушується Бундестагом, а рішення приймається двома третинами голосів Федерального Конституційного суду. Справи про дисциплінарні

проступки суддів розглядає Федеральний дисциплінарний суд, рішення якого можуть бути оскаржені до Дисциплінарного Сенату Федерального адміністративного суду.

Важливе значення у формуванні суддівського корпусу Італії відіграє Вища рада магістратури [20]. За Конституцією Італії до повноважень цього органу належить призначення і переведення суддів, підвищення їх по службі, застосування дисциплінарних санкцій тощо (ст. 105). Судді не можуть займатися підприємницькою діяльністю, працювати в судових органах, де в колегії адвокатів або повірених працюють їх родичі до другого ступеня включно. Дисциплінарне провадження щодо суддів порушує тільки міністр юстиції. Органом, що розглядає справи про дисциплінарну відповідальність суддів, є відділення Вищої ради магістратури. Таким чином, існують певні загальні риси в розвитку системи правосуддя у провідних країнах Європи, які становлять інтерес і для України.

У Грузії, Румунії, Швейцарії, Японії та деяких інших країнах судді призначаються (обираються) на певний строк [20]. Хоча в більшості зарубіжних країн суддів призначають або обирають не безстроково, а довічно. А в законодавстві цих країн також передбачено граничний вік перебування судді на посаді або визначені випадки можливого його звільнення незалежно від волі останнього. Зокрема, в Англії, Греції, Ізраїлі строк зайняття суддівської посади обмежено досягненням похилого або пенсійного віку (65–70 років) [20]. Як уже зазначалося, в Німеччині судді призначаються на посаду довічно, за винятком землі Гессен, де судді призначаються на певний строк [20]. У відставку вони йдуть у 65 років, за винятком членів Федерального Конституційного суду (68 років). Якщо федеральний суддя під час виконання своїх службових обов'язків допустить порушення конституції, то за клопотанням Бундестагу Федеральний Конституційний суд може перевести його на іншу посаду чи відправити його у відставку.

В Італії усунути суддю від займаної посади можна тільки за рішенням Вищої ради магістратури в порядку дисциплінарного провадження [20]. Право на порушення дисциплінарного переслідування належить міністрові юстиції та Генеральному прокуророві Касаційного суду. Проаналізувавши приклади формування суддівського корпусу в інших державах, можна простежити спільні риси з тим порядком, який передбачений чинним законодавством України. Такий результат є наслідком поступового процесу реформування судочинства.

Другою проблемою, на яку ми звертаємо увагу, є недовіра громадськості до судової гілки влади. І причиною цього є не тільки політизованість судової системи, а й непрофесіоналізм у прийнятті судових рішень, що спричинено неоднаковим застосуванням судами законодавства. Подолати таку ситуацію можна шляхом уніфікації судової практики та встановлення надійного механізму подолання правових прогалин і колізій. Н. Д. Когут пропонує надати право самим суддям, прокурорам, адвокатам, юридичним факультетам закладів вищої освіти та громадським організаціям звертатися безпосередньо до Верховної Ради України (чи Конституційного Суду України) зі спеціальним поданням щодо усунення таких колізій чи прогалин, а також конкретними пропозиціями (законопроектами) щодо їх усунення, адже це дуже оптимізує чинне законодавство (зокрема, нові закони автоматично не вносять зміни у вже існуючі, що входять з ними в протиріччя). Таку пропозицію важко переоцінити, оскільки ці зміни не покладають на суди законотворчі функції, а підштовхнуть судей та інших осіб детально аналізувати законодавство, знаючи, що, в разі зіткнення з колізіями, вони можуть вплинути на їх усунення.

Законом України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” від 3 жовтня 2017 року [23] було доповнено Закон України “Про судоустрій та статус суддів” пунктом 10-2 статті 46. Відповідно до нього, Верховний Суд України має право за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надавати роз'яснення рекомендаційного типу з питань застосування законодавства у вирішенні судових

справ [5]. Тобто, Верховний Суд України має функції щодо судової правотворчості. На думку В. О. Сердюк, будь-яка система чітко встановлених правових норм завжди має прогалини та застаріває відразу ж після прийняття [21]. Як зазначив А. В. Корнев: “Нездатність законодавця вчасно відреагувати на зміну суспільних відносин сприяє розвитку судової правотворчості” [22]. І це правда, адже саме судова гілка влади найбільше сприяє формуванню правозастосовної практики у процесі вирішення конкретних спірних питань.

Згідно з п. 10-1 ст. 46 Закону України “Про судоустрій та статус суддів” [5], Верховний Суд України може визначати “показові” судові рішення, якими мають керуватися інші суди під час прийняття рішень у аналогічних справах. Отож, по суті, це як певні прецедентні судові рішення. Окреслені зміни загалом можна охарактеризувати позитивно, адже неоднакове правозастосування в судах негативно позначається на сприйнятті принципу “верховенства права”. І хоча суди не претендують на звання “правотворців”, із Конституційним Судом України склалася зовсім інша ситуація. Він справді нерідко формує нові законодавчі положення, якщо попередні були неконституційними.

Через повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, 24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський видав Указ № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні” [24]. Незважаючи на це, порядок роботи судової гілки влади не зазнав великих змін. Зокрема, відповідно до ст. 26 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [25], правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається. Тобто, формально введення воєнного стану не впливає на процес здійснення судочинства, хоча прийняття низки рішень на підставі цього закону надало можливість судам працювати безпечно, наскільки це можливо.

Так, Рада суддів України прийняла Рішення РСУ “Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні” від 24.02.2022 р. № 9 та Рішення РСУ “Щодо затвердження рекомендацій з оргпитань роботи суддів в умовах воєнного стану” від 14.03.2022 р. № 10 [26]. Відповідно до першого, наприклад, у випадку загрози життю, здоров’ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів рекомендувати зборам суддів, головам судів, суддям судів України оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ. Щодо другого, то цікавим є положення про те, що проходження суддею служби у складі добровольчого формування Сил територіальної оборони Збройних сил України, участь судді у добровольчому формуванні територіальної громади, укладення відповідних контрактів не є порушенням вимог щодо несумісності [27].

Також 3 березня 2022 року Верховна Рада внесла зміни до Закону України “Про судоустрій та статус суддів”, відповідно до яких, у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об’єктивних причин під час воєнного стану, у зв’язку із військовими діями може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду (ч.7 ст. 147) [5].

На виконання зазначеної норми Закону Голова Верховного Суду видав Розпорядження від 06.03.2022 р. № 1/0/9-22 “Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану”, згідно з яким, для прикладу, підсудність справ, що розглядалися судами Херсонської області, було змінено і справи тепер передаються на розгляд судам Дніпропетровської області [28].

Необхідно звернути увагу на Рекомендації судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення, затверджені розпорядженням Голови Верховного Суду від 13 березня 2022 року № 6/0/9-22 [29]. Так, відповідно до пп. 3, 4, за умови відповідної можливості необхідно здійснити вивезення судових справ, насамперед тих, що перебувають у провадженні суддів, або хоча б здійснити вивезення найбільш важливих (резонансних) справ: матеріалів кримінальних проваджень, у яких особа тримається під вартою; проваджень щодо неповнолітніх; проваджень щодо особливо тяжких злочинів; інших справ, розгляд яких може мати істотне значення для прав учасників процесу. Якщо такої можливості немає – забезпечити зберігання таких справ у сейфах у приміщенні суду. Водночас за наявності ризику для життя чи здоров'я, пов'язаного із вивезенням судових справ, такі справи треба залишати в приміщенні суду. За можливості, перед залишенням суду, необхідно передати приміщення суду під охорону Служби судової охорони. Документи, які містять державну таємницю, підлягають знищенню з одночасним оформленням відповідних актів та з дотриманням вимог нормативно-правових актів, які це регулюють. Матеріали інших судових справ знищувати не потрібно, передбачаючи можливість повернення населеного пункту під контроль органів влади України або подальшу передачу цих справ за сприяння органів влади України. Вміст серверів необхідно заздалегідь скопіювати на переносні носії та обов'язково вивезти їх за першої можливості. Перед залишенням приміщення суду необхідно унеможливити доступ із технічних засобів суду до Єдиного реєстру судових рішень.

У підсумку можна простежити, що Верховна Рада, Верховний Суд та Рада суддів України зробили достатньо для продовження здійснення правосуддя у воєнний час, адже право людини на судовий захист, гарантоване Конституцією України, не може бути обмежене.

Щодо євроінтеграції України, то почати можна з визначення, яке запропонувала К. Ю. Сіренко: “Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ у всіх сферах життя відповідно до норм та стандартів ЄС. Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі” [30, с. 66]. На нашу думку, воно є достатнім для загального розуміння та подальшого дослідження цього питання. Необхідно зазначити, що перші кроки були зроблені ще в 1994 р., коли Верховна Рада ратифікувала Угоду про партнерство та співробітництво з ЄС. Подальший процес супроводжувався підписанням і ратифікацією різних угод, проведенням численних переговорів і значного просування для України це не дало. Проте, з 24 лютого 2022 року необхідність держави вступити до Європейського Союзу значно виросла. Отже, 28 лютого Президент України підписав заявку на вступ України до ЄС за прискореною процедурою, хоча практика розширення Європейського Союзу до цього часу не знала прецедентів прийняття країни в такий спосіб. За словами юриста Каби Д. В. [31], процес вступу України до ЄС може бути прискорено в рамках наявної процедури без розробки кардинально нового порядку набуття членства. Позитивним сигналом саме для такого варіанта прискореної процедури є заяви про наявність домовленостей на рівні президентів України та Європейської комісії щодо прискорення набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу. Швидкість проходження етапів набуття членства в Європейському Союзі не в останню чергу залежить від реформування законодавства державою-претендентом та наближення його до стандартів ЄС. Наразі нам невідомо, як далі відбуватиметься вступ України до ЄС, проте внесення змін до законодавства, що однозначно буде, може торкнутися і судочинства.

Висновки. Враховуючи все вищенаведене, був проведений історичний огляд етапів реформування судочинства в Україні протягом 1991–2015 рр. і до сьогодні. Розмежування основних понять дало змогу виділити найбільш повне визначення судочинства – це процесуальний порядок подання позовів і розгляд справ щодо спорів, які виникають із різноманітних правовідносин, поря-

док прийняття рішень учасниками процесуальних дій, оскарження та перегляду рішень, подання заяв про правопорушення та злочини, їх виявлення, розслідування, передачу матеріалів кримінальних проваджень до суду. Виділені проблеми судочинства супроводжувались пропозиціями їх вирішення, а для порівняння наведено досвід іноземних держав. Проаналізовано роботу судів у період воєнного стану на основі норм чинного законодавства та прийнятих у зв'язку з ними невідкладних рішень і розпоряджень. Встановлено, що суди здійснюють правосуддя відповідно до Конституції та законів України, з урахуванням додаткових рекомендацій від Верховного Суду щодо правил безпеки під час війни. Окреслено ситуацію з євроінтеграцією та можливість швидкого вступу України до Європейського Союзу за прискороною процедурою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія реформ в судовій системі України. URL : <https://racurs.ua/2415-istoriya-reform-v-sudebnoy-sisteme-ukrainy-1991-2001-gody.html> (дата звернення: 03.12.2022).
2. Білодід І. К. (1970–1980). Академічний тлумачний словник української мови : в 11 т. Т. 8 (1977) / уклад. колективом працівників Інституту мовознавства АН УРСР під кер. І. Білодіда. К. : Наукова думка. С. 927. URL : <http://sum.in.ua/s/reformuvannja> (дата звернення: 10.12.2022).
3. Крусян Р. А. (2017). Доктринальні основи реформування системи судоустрою України у контексті теорії правової реформи. *Український часопис конституційного права*. № 4. С. 38–45. URL : <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2017-4/pdfs/4-roman-krusian-doktrynalni-osnovy-reformuvannia-systemy-sudoustroiu-ukrainy-konteksti-teorii-pravovoi.pdf> (дата звернення: 31.01.2022).
4. Конституція України. (28.06.1996 р.) № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.02.2022).
5. Закон України “Про судоустрій та статус суддів” (02.06.2016 р.). № 31. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 04.02.2022).
6. Куйбіда Р. О. (2004). Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи : монографія К. : *Атіка*. С. 287.
7. Притика Д. Д. (2009). Створення науково обґрунтованої системи правосуддя в Україні – головна мета судової реформи. *Право України*. № 12. С. 76.
8. Москвич Л. М. (2011). Напрями оптимізації судоустрою України. *Вісник Верховного Суду України*. № 4(128). С. 25.
9. Туркіна І. Є. (2012). Типології правових систем і роль органів судової системи в механізмі держави. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. № 10. С. 64–76. URL : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/ejournals/tppd/2012_10/zmist/R_1/04%20Turkina.pdf (дата звернення: 04.02.2022).
10. Безпалова О. І. (2014). Роль судової системи України в інституційному забезпеченні реалізації правоохоронної функції держави. *Адміністративне право і процес*. № 3(9). С. 5–14.
11. Шихата І. Ф. (1998). Правовая реформа. Теория и практика. Б. г. : Белые альвы. С. 256.
12. Фоміна М. А. (2013). До питання розмежування понять “судова система” та “судоустрій”. *Часопис Київського університету права*. № 1. С. 67–69.
13. Бринцев В. Д. (2010). Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія. К. : Право. С. 464. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2011/Brincev_2010.pdf (дата звернення: 04.02.2022).
14. Гуценко К. Ф. (2016). Правоохранительные органы : учебник. 5-е изд. К. : *КНОРУС*. С. 368.
15. Квасневська Н. Д. (2015). Поняття судової системи України: сучасний погляд // *Форум права*. № 5. С. 110–113. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_5_20.pdf (дата звернення: 05.02.2022).
16. Поняття судочинства. URL : http://studopedia.com.ua/1_92165_ponyattya-sudochinstva.html (дата звернення: 05.02.2022).
17. Талаш В. Ю. (2018). Судоустрій України: сучасний стан та перспективи реформування. Б. м. : Natus Vincere. С. 34. URL : <http://dSPACE.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9706/Natus%20Vincere.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 05.02.2022).

18. Закон України “Про Вищу раду правосуддя”. (21.12.2016 р.). № 1798-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (дата звернення: 06.02.2022).
19. Когут Н. Д. (2020). Перспективи подальшого реформування судової системи України. *Часопис Київського університету права*. № 2. С. 18–191. URL : http://kul.kiev.ua/images/A/Chasopis/CHAS20__2.pdf (дата звернення: 06.02.2022).
20. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні. URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/suchasni-vyklyky-ta-aktualni-problemy-sudovoyi-reformy-v-ukrayini/> (дата звернення: 07.02.2022).
21. Сердюк В. О. (2017). Роль судової правотворчості в процесі здійснення судової реформи в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Т. 28(67). № 1. С. 73–78. URL : <http://www.juris.vernadskyyournals.in.ua> (дата звернення: 10.02.2022).
22. Корнев А. В. (2012). Сравнительный анализ понимания судебного правотворчества в англо-саксонской и романо-германской правовых системах. URL : http://www.kapatner.ru/sravnitelnyy_analiz (дата звернення: 14.02.2022).
23. Закон України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів”. (03.10.2017 р.). № 48. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n819> (дата звернення: 18.04.2022).
24. Указ Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”. (24.02.2022 р.). № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 18.04.2022).
25. Закон України “Про правовий режим воєнного стану” (12.05.2015 р.). № 28. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.04.2022).
26. Рішення Ради суддів України “Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні”. (24.02.2022 р.). № 9. URL : <http://rsu.gov.ua/ua/documents/130> (дата звернення: 19.04.2022).
27. Рішення Ради суддів України “Щодо затвердження рекомендацій з оргпитань роботи суддів в умовах воєнного стану”. (14.03.2022 р.). № 10. URL : <http://rsu.gov.ua/ua/documents/130> (дата звернення: 19.04.2022).
28. Розпорядження Голови Верховного Суду “Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану”. (06.03.2022 р.). № 1/0/9-22. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00822?an=91> (дата звернення: 19.04.2022).
29. Розпорядження Голови Верховного Суду “Про затвердження рекомендацій судам першої та апеляційної інстанції на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення”. (13.03.2022 р.). № 6/0/9-22. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00828?an=17> (дата звернення: 19.04.2022).
30. Сіренко К. Ю. (2018). Євроінтеграційна політика України: позитивні та негативні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Вип. 22. Ч. 3. С. 65–68. URL : http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/18.pdf (дата звернення: 20.04.2022).
31. Каба Д. В. (2022). Український прецедент: на яке прискорення вступу до ЄС може розраховувати Київ. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2022/03/29/7136852/> (дата звернення: 20.04.2022).

REFERENCES

1. *Istoria reform v sudoviy systemi Ukrainy* [History of reforms in the judicial system of Ukraine]. URL : <https://racurs.ua/2415-istoriya-reform-v-sudebnoy-sisteme-ukrainy-1991-2001-gody.html> (accessed: 03.12.2022).
2. Bilodid, I. K. (1970–1980). *Akademichnyy tlumachnyy slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomah* [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language : in 11 volumes]. Т. 8 (1977) / uklad. kolektyvom pratsivnykiv Instytutu movoznavstva AN URSR pid ker. I. Bilodida. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian]. URL : <http://sum.in.ua/s/reformuvannja> (accessed: 10.12.2022).

3. Krusyan, R. A. (2017). *Doktrynalni osnovy reformuvannya systemy sudoustrou Ukrainy u konteksti teorii pravovoi reform* [Doctrinal bases of reforming the judicial system of Ukraine in the context of the theory of legal reform]. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiynoho prava*. No. 4. P. 38–45 [in Ukrainian]. URL : <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2017-4/pdfs/4-roman-krusian-doktrynalni-osnovy-reformuvannya-systemy-sudoustroiu-ukrainy-konteksti-teorii-pravovoi.pdf> (accessed: 31.01.2022).
4. *Konstytutsiya Ukrainy*. (1996, June 28). No. 254к/96-ВР. [Constitution of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 04.02.2022).
5. *Zakon Ukrainy “Pro sudoustriy ta status suddiv”*. (2016, June 2). No. 31. [Law of Ukraine on the Judiciary and the Status of Judges]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (accessed: 04.02.2022).
6. Kuybida, R. O. (2004). *Reformuvannya pravosuddya v Ukraini: stan i perspektyvy*. [Judicial reform in Ukraine: status and prospects]. K. : Atika. P. 287 [in Ukrainian].
7. Prytyka, D. D. (2009). *Stvorennya naukovo obgruntovanoi systemy pravosuddya v Ukraini – holovna meta sudovoi reform*. [Creation of a scientifically sound system of justice in Ukraine is the main goal of judicial reform]. *Pravo Ukrainy*. No. 12. P. 76 [in Ukrainian].
8. Moskvych, L. M. (2011). *Napryamy optymizatsii sudoustrou Ukrainy*. [Directions of optimization of the judicial system of Ukraine]. *Visnyk Verhovnoho Sudu Ukrainy*. No. 4(128). P. 25 [in Ukrainian].
9. Turkina, I. E. (2012). *Typologii pravovykh system i rol organiv sudovoi systemy v mekhanizmi derzhavy*. [Typologies of legal systems and the role of the judiciary in the mechanism of the state]. *Teoretychni ta prykladni pytannya derzhavotvorennya*. No. 10. P. 64–76 [in Ukrainian]. URL : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/ejournals/tppd/2012_10/zmist/R_1/04%20Tyrkina.pdf (accessed: 04.02.2022).
10. Bezpalova, O. I. (2014). *Rol sudovoi systemy Ukrainy v instytutsiynomu zabezpechenni realizatsii pravoohoronnoi funktsii derzhavy*. [The role of the judicial system of Ukraine in the institutional support of the implementation of the law enforcement function of the state]. *Administratyvne pravo ta protses*. No. 3(9). P. 5–14 [in Ukrainian].
11. Shyhata, I. (1998). *Pravovaya reforma. Teoria i praktyka*. [Legal reform. Theory and practice]. B. v. : Belye alvy. P. 256 [in Russian].
12. Fomina, N. A. (2013). *Do pytannya rozmezhuvannya ponyat “sudova systema” ta “sudoustriy”*. [On the question of distinguishing between the concepts of “judicial system” and “judiciary”]. *Chasopys Kyivskogo universytetu prava*. No. 1. P. 67–69 [in Ukrainian].
13. Bryntsev, V. D. (2010). *Standarty pravovoi derzhavy: vtilennya u natsionalnu model organizatsiynogo zabezpechennya sudovoi vlady*. [Standards of the rule of law: implementation in the national model of organizational support of the judiciary]. Kharkiv : Pravo. P. 464 [in Ukrainian]. URL : https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2011/Brincev_2010.pdf (accessed: 04.02.2022).
14. Gutsenko, K. F. (2016). *Pravoohranitelnye organy*. [Police]. 5-e izd. Moskva : KNORUS. P. 368 [in Russian].
15. Kvasnevska, N. D. (2015). *Ponyattya sudovoi systemy Ukrainy: sychasnyy poglyad*. [The concept of the judicial system of Ukraine: a modern view]. *Forum prava*. No. 5. P. 110–113 [in Ukrainian]. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_5_20.pdf (accessed: 05.02.2022).
16. *Ponyattya sudochynstva*. [The concept of justice]. URL : http://studopedia.com.ua/1_92165_ponyattya-sudochynstva.html (accessed: 05.02.2022).
17. Talash, V. U. (2018). *Sudoustriy Ukrainy: suchasnyy stan ta perspektyvy reformuvannya*. [Judiciary of Ukraine: current state and prospects of reform]. B. v. : Natus Vincere. P. 34. [in Ukrainian]. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9706/Natus%20Vincere.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (accessed: 05.02.2022).
18. *Zakon Ukrainy “Pro Vuschu radu pravosuddya”*. (2016, December 12). No. 1798-19. [Law of Ukraine “On the High Council of Justice”]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (accessed: 06.02.2022).
19. Kohut, N. D. (2020). *Perspektyvy podalshoho reformuvannya sudovoi systemy Ukrainy*. [Prospects for further reform of the judicial system of Ukraine]. *Chasopys kyivskogo universytetu prava*. No. 2. P. 186–191 [in Ukrainian]. URL : http://kul.kiev.ua/images/A/Chasopis/CHAS20__2.pdf (accessed: 06.02.2022).

20. *Suchasni vyklyky ta aktualni problemy sudovoi reform v Ukraini*. [Current challenges and current problems of judicial reform in Ukraine]. URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/suchasni-vyklyky-ta-aktualni-problemy-sudovoyi-reformy-v-ukrayini/> (accessed: 07.02.2022).

21. Serdyuk, V. O. (2017). *Rol sudovoi pravotvorchosti v protsesi zdiysnennya sudovoi reform v Ukraini*. [The role of judicial lawmaking in the process of judicial reform in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seria: yurydychni nauky*. T. 28(67). No. 1. P. 73–78 [in Ukrainian]. URL : <http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua> (accessed: 10.02.2022).

22. Korniyev, A. V. (2012). *Sravnitelnyy analiz ponimaniya sudyebnogo pravotvorchestva v anglo-saksonskoy i romano-hermanskoj pravovyh sistyemah*. [Comparative analysis of the understanding of judicial lawmaking in the Anglo-Saxon and Romano-Germanic legal systems] [in Russian]. URL : http://www.kapatner.ru/sravnitenii_analiz (accessed: 14.02.2022).

23. *Zakon Ukrainy “Pro vnesennya zmin do hospodarskogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshyh zakonodavchyyh aktiv”*. (2017, October 3). No. 48. [Law of Ukraine “On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts”]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n819> (accessed: 18.04.2022).

24. *Ukaz Prezidenta Ukrainy “Pro vvedennya voyennogo stanu v Ukraini”*. (2022, February 24). No. 64/2022. [Decree of the President of Ukraine “On the imposition of martial law in Ukraine”]. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (accessed: 18.04.2022).

25. *Zakon Ukrainy “Pro pravovyy rezhym voyennogo stanu”*. (2015, May 12). No. 28. [Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (accessed: 19.04.2022).

26. *Rishennya Rady suddiv Ukrainy “Schodo vzhyttya nevidkladnyh zahodiv dlya zabezpechennya stalogo funkcionuvannya sudovoyi vlady v Ukraini”*. (2022, February 24). No. 9. [Decision of the Council of Judges of Ukraine “On taking urgent measures to ensure the sustainable functioning of the judiciary in Ukraine”]. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents/130> (accessed: 19.04.2022).

27. *Rishennya Rady suddiv Ukrainy “Schodo zatverdzhennya rekomendatsiy z orgpytan roboty suddiv v umovah voyennogo stanu”*. (2022, Mart 14). No. 10. [Decision of the Council of Judges of Ukraine “On approval of recommendations on organizational issues of work of judges in martial law”]. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents/130> (accessed: 19.04.2022).

28. *Rozporyadzhennya Golovy Verhovnogo Sudu “Pro zminu terytorialnoi pidsudnosti sudovyh sprav v umovah voyennogo stanu”*. (2022, Mart 6). No. 1/0/9-22. [Order of the Chairman of the Supreme Court “On Changing the Territorial Jurisdiction of Judicial Cases in Martial Law”]. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00822?an=91> (accessed: 19.04.2022).

29. *Rozporyadzhennya Golovy Verhovnogo Sudu “Pro zatverdzhennya rekomendatsiy sudam pershoyi ta apelyatsiynoyi instantsiyi na vypadok zahoplennya naselenogo punktu ta/abo sudu chy bezposerednyoyi zagrozy yogo zahoplennya”*. (2022, Mart 13). No. 6/0/9-22. [Order of the Chairman of the Supreme Court “On approval of recommendations to the courts of first and appellate instance in case of seizure of the settlement and/or court or imminent threat of its seizure”]. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00828?an=17> (accessed: 19.04.2022).

30. Sirenko, K. U. (2018). *Yevrointegratsiyina polityka Ukrainy: posytyvni ta negatyvni aspekty*. [Ukraine's European integration policy: positive and negative aspects]. *Naukovyy visnyk Uzhgorodskogo natsionalnogo universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo*. Vyp. 22. Ch. 3. P. 65–68 [in Ukrainian]. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/18.pdf (accessed: 20.04.2022).

31. Kaba, D. V. (2022). *Ukrainskiy pretsedent: na yake pryskorennya vstupu do ES mozhe rozrahovuvaty Kyiv*. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2022/03/29/7136852/> (accessed: 20.04.2022).

Дата надходження: 17.08.2022 р.

Охана Клим

Lviv Polytechnic National University,
graduate student of the 1st year of studies in the specialty 081 “Law”
Educational and Scientific Institute of Law,
psychology and innovative education
klymoxana123@gmail.com

JUDICIAL REFORM IN UKRAINE: EUROPEAN INTEGRATION APPROACHES

The article is devoted to the study of the need to reform the judiciary in Ukraine as an opportunity for further European integration of the state. An analysis of the stages of reform that took place from 1991 to 2015 to date and highlights their positive and negative consequences.

To clearly understand the research topic, a distinction was made between the concepts of “reform”, “reform”, “judiciary”, “judiciary”, “judiciary” and “judicial system”, using the rules of current legislation and different views of scholars.

The current problems of the judiciary in Ukraine are outlined and ways to solve them are proposed in order to identify opportunities for further reform.

Approaches to overcoming them are formed on the basis of scientific doctrine, as well as the experience of European countries.

Key words: Judiciary, judicature, judicial system, judicial authority, judging panel, European integration, reform, reforming, martial law, membership in the European Union, accelerated procedure.